

PREDSTAVITEV KNJIGE: VODNIK PO PRAVICAH IZ POKOJNINSKEGA IN INVALIDSKEGA ZAVAROVANJA

**VODNIK po pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja : z besedilom zakona (ZPIZ-2) / [avtorji Mitja Novak ... [et al.] ; urednika Mitja Novak, Marijan Papež] ; [izdajatelj] Inštitut za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani [in] ZVD, Zavod za varstvo pri delu. - Ljubljana : Inštitut za delo pri Pravni fakulteti, 2013
ISBN978-961-6660-02-0.**

Te dni pričakujemo izid nove knjige Vodnik po pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki bo bralca na enostaven, pregleden in strokoven način vodil skozi sistem in postopke za pridobitev pravic iz tega sistema. Vsebuje vse potrebne splošne in pravne informacije za najširši krog uporabnikov, vključno tudi z besedilom novega zakona (ZPIZ-2). Strokovni priročnik je delo avtorjev: M. Novak, M. Papež, G. Strban, A. Rangus, I. Štrumbelj Trontelj, P. Čizman, M. Kalčič, A. Triller, A. Oven, A. Stojin Štampar, I. Žagar ter redakcije strokovnih institucij - Inštituta za delo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani in ZVD Zavoda za varstvo pri delu d. d. Velikost priročnika format A4, izid marec 2013.

Uporabnost vodnika je najširša. Bralcu vodnik predstavlja institute pravne ureditve pokojninskega in invalidskega zavarovanja in opozarja na novosti v pravni ureditvi tega področja. Navedeno pomeni, da poizkuša na pregleden in razumljiv način, sprejemljiv za vsakega bralca, tudi zahtevnejšega, praktike in tiste, ki se sicer tudi teoretično ukvarjajo s področjem pokojninskega in invalidskega zavarovanja, predstaviti vse bistvene institute tega sistema s poudarkom na novostih, ki so se začele implementirati z njegovo uveljavitvijo ali pa se bodo uveljavile s časovnim zamikom v skladu s prehodnim sistemom, ki je v pravni ureditvi pokojninskega in invalidskega zavarovanja še posebej pomemben.

Vodnik po pravicah iz ZPIZ-2 vsebuje kot priložo poleg natančnih opisov posameznih institutov obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja tudi besedilo novega zakona - ZPIZ-2, ki je začel veljati s 1. januarjem letošnjega leta. Opozarja tudi na institute ZPIZ-1, ki se glede pravic iz obveznega starostnega zavarovanja uporabljajo v prehodnem obdobju, in institute, ki veljajo za vse tiste zavarovance, ki so, čeprav so že izpolnjevali pogoje za pridobitev pravice do starostne pokoj-

nine po prej veljavnem zakonu, ostali v zavarovanju po uveljavitvi novega zakona, in te pravice niso uveljavili.

Lahko pa služi tudi kot priročnik pri uveljavljanju in priznavanju pravic iz obveznega in dodatnega pokojninskega zavarovanja ali pa kot učbenik za področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Namenjen je torej širokemu krogu bralcev, zavarovancem in upokojencem, pravnim, ekonomskim in drugim strokovnjakom, predvsem tistim, ki se srečujejo vsakodnevno s pravnimi problemi na tem področju in problematiko izvajanja zavarovanja. In vsem tem želimo s pomočjo vodnika približati novosti v sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja, poklicnega zavarovanja ter dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Leto 2012 je bilo evropsko leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami. Predstavljalo je odziv na demografske spremembe in promoviralo idejo starosti prijazne družbe na temelju vizije družbe vseh starosti. Ob tem so aktivnosti v tem letu skušale promovirati stališče, da rešitev za demografske spremembe – starajočo se družbo, tako aktivne kot upokojene generacije, ne gre iskati le za posamezne generacije. Evropsko leto aktivnega staranja pa je bilo namenjeno tudi promociji ideje solidarnosti in sodelovanja med generacijami, ravno vzajemnost in solidarnost pa je nazadnje temeljno načelo socialnih zavarovanj in s tem še zlasti sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Vse navedeno pa pomeni za že upokojene generacije in tiste, ki se upokojujejo, predvsem ohranitev njihove delovne aktivnosti in prenos znanja in izkušenj, njihovo družbeno aktivnost in sodelovanje v družbi različnih generacij, seveda pa tudi materialno in socialno varnost ter zdravo in zadovoljno življenje v starosti.

Konec leta 2012 je bil v Državnem zboru sprejet novi zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Zanimivo, pomenljivo in tudi simbolično je, da je bil sprejet po njegovi neuspehi uveljavitvi v letu 2011 ravno v evropskem letu aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012. Dejstvo je, da je deležnikom v tem procesu, zlasti politiki in socialnim partnerjem, pa tudi ostalim, ki morajo skrbeti za prilagajanje različnih podsistemov socialne varnosti demografskim in drugim razmeram, uspelo ravno v tem letu uskladiti stališča do dograditve sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Tako je v ta kontekst treba, čeprav morebiti slučajno, šteti tudi spremembe in posege v temeljne institute sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja z novim zakonom.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju - ZPIZ-2, ki je bil soglasno sprejet v Državnem zboru 4. decembra 2012, veljati pa je začel 1. januarja 2013

(Uradni list RS, št. 96/2012), pomeni nadaljevanje pokojninske reforme, začete že v letu 1996. Aktivnosti za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja segajo namreč v leto 1996, ko je Vlada Republike Slovenije pripravila in sprejela Izhodišča za reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Poročevalec Državnega zbora, št. 34/96). V novembru leta 1997 so se reformna prizadevanja nadaljevala s predstavitvijo Bele knjige o reformi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, v kateri so bili razloženi razlogi in cilji sprememb ter predlagane najpomembnejše rešitve, še vedno aktualne tudi pri oblikovanju rešitev v novem zakonu. Na podlagi obeh dokumentov in po obsežni razpravi je bil sredi leta 1998 pripravljen predlog zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju za prvo obravnavo v Državnem zboru. Zakon pa je bil sprejet konec leta 1999 kot rezultat večletnih prizadevanj, razprav in usklajevanj s socialnimi partnerji in drugimi interesnimi skupinami prebivalstva, zlasti in tudi z združenji upokojencev, ki so si ob reformi priborili celo, pogojno rečeno, status socialnega partnerja.

Zakon, ki je sistem v celoti reformiral in predstavlja tudi temelj novega zakona, je bil v trinajstletnem obdobju njegove veljavnosti zaradi potrebe po prilagajanju okolju in spremenjenim okoliščinam večkrat spremenjen in dopolnjen, je na področju sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja uzakonil korenite spremembe. In to tako v njegovem parametričnem delu s posegi v temeljne institute obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, kakor tudi paradigmatičnem pomenu, saj je v sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja vgradil shemo obveznih in prostovoljnih dodatnih pokojninskih zavarovanj v skladu s priporočeno in strokovno utemeljeno kombinacijo javnega in zasebnega pokojninskega zavarovanja kot komplementarna dela sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Republiki Sloveniji ima zelo dolgo tradicijo in je trdno umeščen v celotni sistem socialne varnosti kot eden ključnih podsistemov, ki zagotavlja varno in preskrbljeno starost. Sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja je v sistemu socialne varnosti njen najpomembnejši del, saj zajema zavarovane generacije, ki plačujejo prispevke, in upokojene generacije, ki uživajo pravice, pridobljene na podlagi preteklega zavarovanja po principu medgeneracijske solidarnosti. Zaradi tega je pravica do socialne varnosti ki izrecno vključuje pravico do pokojnine ustavna kategorija, zapisana v 50. členu Ustave Republike Slovenije in to v II. poglavju o človekovih pravicah in svoboščinah. Hkrati pa je tudi predmet ureditve v mednarodnih dokumentih, na primer v Konvenciji Mednarodne organizacije dela št. 102 o minimalnih normah socialne varnosti, ki določa, da mora vsaka država članica zagotoviti zavarovanim

osebam dajatve za starost. Je klasični sestavni del sistema socialne varnosti in panoga socialnega zavarovanja poleg zdravstvenega zavarovanja, zavarovanja za primer brezposelnosti, zavarovanja za starševsko varstvo, pravna ureditev pa je tesno povezana tudi z zakonodajo, ki ureja delovna razmerja, trg dela ter varnost in zdravje pri delu.

Novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju – ZPIZ-2, ki je utrdil temelje sistema, saj temelji na rešitvah prejšnjega zakona, skuša reševati zaostre-na družbeno ekonomska vprašanja, vprašanja staranja prebivalstva ter s tem v zvezi temeljna vprašanja vzdržnosti in delovanja sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Skratka, pravno ureditev pravic iz obveznega PIZ in dodatnega pokojninskega zavarovanja skuša prilagoditi spremenjenim ekonomskim in socialnopolitičnim okoliščinam - demografskim tehnološkim, organizacijskim, informacijskim, gospodarskim in ne nazadnje delovno pravnim in na trgu dela. Seveda pa je iluzorno pričakovati, da bi z zgolj z reformo sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja in reformami trga dela rešili nakopičena vprašanja sprememb v demografski sliki prebivalstva, zagotavljanja sredstev za delovanje sistema, zlasti pa usihanja in sprememb v strukturi gospodarstva, gospodarskega razvoja ter ustvarjanja novih delovnih mest za mlajše generacije.

Nova ureditev tako dograjuje in ureja bistvene elemente sistema, in sicer:

- pogoje za pridobitev pravic iz obveznega zavarovanja (dvig starosti in pokojninske dobe kot pogoja za uveljavitev pravice do pokojnine),
- predčasno upokojitev in delno upokojitev,
- osnove in merila za odmero teh pravic (oblikovanje pokojninske osnove, skala pokojninskih odstotkov, valorizacijski količniki, malusi in bonusi,),
- odprta vprašanja izvajanja invalidskega zavarovanja,
- spodbude delodajalcem za zaposlovanje mladih in starejših delavcev,
- večji zajem osnov za plačilo prispevkov,
- uživanje in usklajevanje pravic z ekonomskimi gibanji,
- uvaja informativno osebno evidenco in
- sistem varovanja pričakovanih in pridobljenih pravic.

Prav tako na novo ureja in razrešuje določena odprta vprašanja obveznega poklicnega zavarovanja in prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja.

Pokojninska reforma, ki se nadaljuje in nadgrajuje s sprejetjem in uveljavitvijo novega zakona, je bila torej nujna in predstavlja trenuten odziv na spreminjajoče se okolje v vseh pomenih in ozirih. Ima jasne cilje, in sicer vzdržnost in finančno

učinkovitost, pravičnost, zanesljivost in ohranitev medgeneracijske solidarnosti. Prihodnost pokojninskih sistemov je bila, je in bo aktualna tema slovenske kot tudi širše in strokovnih ter drugih javnosti. Slovenija se in se bo tako kot večina razvitih evropskih držav, soočala s spremenjenimi socialnopolitičnimi, demografskimi in gospodarskimi okoliščinami ter predvidevanji, ki vplivajo na sedanji dokladni sistema: finančno (ne)vzdržnost, vpliv na gospodarsko rast, (ne)preglednost, (ne)upoštevanje načela ekvivalence in (ne)motiviranost delovno aktivnega prebivalstva za podaljševanje aktivnega obdobja.

Zato lahko tudi v prihodnosti zaradi spreminjajočih se kazalnikov sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja pričakujemo nove prilagoditve, nekateri pravijo modernizacijo, sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Pri tem pa je treba upoštevati dolgoročnost in stabilnost normativnega dela reforme sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, spremembe in dopolnitve pa morajo predstavljati odziv na sprotno spremljanje reforme in izvajanje zavarovanja v obeh stebrih, upoštevati demografske in socialno ekonomske spremembe ter slediti nacionalnim razvojnim ciljem. Upoštevati je treba temeljna načela socialne varnosti in socialnega zavarovanja, predvsem načeli varstva pridobljenih in pričakovanih pravic. Pri dograjevanju sistema socialne varnosti in zlasti sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja je treba namreč zagotoviti, da ne bi bili tisti, ki so kot zavarovanci pretežni del aktivne dobe prispevali v sistem, prikrajšani pri pridobitvi zlasti dolgoročnih socialnih pravic kot so pravica do pokojnine. Pokojninski sistem temelji na medgeneracijski solidarnosti, in prav zaradi ohranjanja načela vzajemnosti in medgeneracijske solidarnosti mora zagotavljati dostojne in primerne pokojnine vsem generacijam, tudi tistim, ki se bodo upokojile šele v naslednjih obdobjih.

Povedano pomeni, da je nujno, da se z veljavnim sistemom pokojninskega in invalidskega zavarovanja ki je kompleksen in zapleten ter z ostalimi zakoni na področju delovnega prava in socialne varnosti prepleten sistem, in pravno ureditvijo pravic iz tega zavarovanja, seznani čim več družbenih skupin in čim večji krog oseb in si poglobi vedenja in poznavanje tega strokovno izjemno zahtevnega področja. Zato je publikacija, ki naj bi bralcem približala novosti v pravni ureditvi pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pripravljena kot vodnik po pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Miran Kalčič*

* Miran Kalčič, univ. dipl. prav., izvršni direktor in član upravnega odbora ZVD, Zavoda za varstvo pri delu, d.d.